蒙古文3月30日 星期三
23847 第4版
2022年3月30日 Monday
www.ts.cn
CN65-0004 / -M 定价：1.00元
邮政代号：65-3 电话：0991-6072038
新疆日报 ئۇيغۇر تىلىدا نەشىر قىلىنىدۇ شىنجاڭ كۈندىلىك

ھەقنى ھەق قىلىش ھەق تىكلەش ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش ھەق ئۈچۈن ئۆلۈش ئەڭ گۈزەل ئىنسانىي ھەقىقەت

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى ھەققىدە مۇلاھىزە

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىسى ھەسەن ئەھمەت

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى ئەزەلدىن ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ مۇھىم مەۋزۇلىرىدىن بىرى بولۇپ كەلگەن. بۇ مەۋزۇ پەقەت بىر ئەسەردە ئەمەس، بەلكى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا يېتىپ كەلگەن مەدەنىيەت ۋە ئەخلاقنىڭ ئەڭ چوڭ ئەنئەنىسى سۈپىتىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە ئۆزىگە خاس شەكىلدە ئىپادىلىنىپ كەلگەن. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا قانداق شەكىلدە ئورۇن ئالغانلىقى، قانداق بەدىئىي ئىپادىلەرگە ئېرىشكەنلىكى ۋە قانداق ئەخلاقىي قىممەتكە ئىگە بولغانلىقى ھەققىدە چوڭقۇر توختالغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كۆپ قاتلاملىق مەزمۇنغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. بۇ مەۋزۇ بىر تەرەپتىن ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش، يەنە بىر تەرەپتىن ئەخلاقىي ۋىجدان ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش پەقەت سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي ھادىسە سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ئىنسان ۋىجدانىنىڭ ئەڭ ئىنچىكە ۋە ئەڭ چوڭقۇر ئىپادىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن. شۇڭا بۇ مەۋزۇ ئەدەبىياتنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە يېڭىدىن يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كەلگەن.

قەدىمكى دەۋرلەردە ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى كۆپرەك ئەپسانە ۋە رىۋايەتلەر ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن. مەسىلەن، ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا كەڭ تارقالغان بەزى رىۋايەتلەردە ئادالەتسىز پادىشاھقا قارشى كۈرەش قىلغان كىشىلەر ھەققىدە سۆزلىنىدۇ. بۇ رىۋايەتلەردە ئاددىي كىشىلەر ھاكىمىيەت ۋەكىلىگە قارشى ھەق ئۈچۈن ئاۋاز چىقارغان، ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ۋە ئاخىرى ئۆلۈمگە قەدەر ئۆز پىكىرىدىن يانمىغان سىمۋوللار سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر كېيىنكى دەۋرلەردە يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەردە تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىشلىتىلگەن.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك يەنە بىر مۇھىم نۇقتا شۇكى، بۇ مەۋزۇ كۆپ ھالەتلەردە ئىنسان ۋىجدانى بىلەن ھاكىمىيەت ئوتتۇرىسىدىكى ماسلاشماسلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان. بەزى ئەسەرلەردە قەھرىمان ھاكىمىيەت ۋەكىللىرى تەرىپىدىن ئەيىبلىنىدۇ، قاماقخانىلارغا تاشلىنىدۇ ھەتتا ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ. لېكىن ئۇ ئۆز ۋىجدانى ئالدىدا ئەيىبسىز ھېسابلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ئەڭ ئېغىر باھا تەلەپ قىلىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ئىنسانلارنىڭ ۋىجدانىنى ئويغىتىدىغان ئەڭ كۈچلۈك ۋاسىتە بولۇپ قالىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىدى. بۇ دەۋردە ئەدەبىيات پەقەت ئەنئەنىۋى ئەخلاق ۋەكىللىرىلا ئەمەس، بەلكى زامانىۋى زىيالىيلار، ئىنقىلابچىلار ۋە جەمئىيەت ئىسلاھاتچىلىرىمۇ ئۆزلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلاندى. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ دەۋردىكى ئەسەرلەردە ھەق تىكلەش مەۋزۇسىنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك ئىجتىمائىي مەزمۇن كەسىپ قىلغانلىقىنى، يەنى ئادالەت، تەڭلىك ۋە ئەركىنلىك مەسىلىلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يەنە بىر يېڭىچە شەكىلدە ئىپادىلەنمەكتە. بۇ يەردە ئەدەبىيات پەقەت تارىخىي ۋەقەلەرنى ئەمەس، بەلكى بۈگۈنكى كۈندىكى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى، ئەخلاقىي تاللاشلارنى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلانغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ خىل ئۆزگىرىشنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىي تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئەدەبىي ئۇسۇل ۋە بەدىئىي ئىپادىلەش شەكىللىرىگە قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي تىل، تەسۋىرلەش ئۇسۇلى ۋە ۋەقەلىك قۇرۇلمىسىغا قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى تەتقىق قىلىپ، بۇ مەۋزۇنىڭ ئەدەبىياتنىڭ شەكلى ۋە مەزمۇنىغا قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى چۈشەندۈرگەن.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەخلاقىي قىممەتلىرى، ئادالەت ھەققىدىكى قاراشلىرى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىگە قانداق مۇناسىۋەت قىلىدىغانلىقىنى تەتقىق قىلىپ، بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ مۇھىم تەرەپلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتى ھەققىدە توختالغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ يېڭىچە ئۇسۇل ۋە شەكىللەرگە ئېرىشىشى مۇمكىن، بۇ مەۋزۇ يەنە كۆپلىگەن يېڭى ئەسەرلەرنىڭ يېزىلىشىغا تۈرتكە بولىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتىدا مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن ئورتاق تەرەپلىرى ۋە ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى ئېنىقلىغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنىۋى ۋە زامانىۋى ئەدەبىيات ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئەنئەنىلەر قانداق قىلىپ زامانىۋىلاشتۇرۇلۇپ، يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كېلىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا زامانىۋى ئەدەبىيات قانداق قىلىپ ئەنئەنىۋى ئەخلاق قىممەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇپ، ئۇلارغا يېڭى مەزمۇن قوشۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەخلاقىي قىممەتلىرى، ئادالەت ھەققىدىكى قاراشلىرى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىگە قانداق مۇناسىۋەت قىلىدىغانلىقىنى تەتقىق قىلىپ، بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ مۇھىم تەرەپلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتى ھەققىدە توختالغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ يېڭىچە ئۇسۇل ۋە شەكىللەرگە ئېرىشىشى مۇمكىن، بۇ مەۋزۇ يەنە كۆپلىگەن يېڭى ئەسەرلەرنىڭ يېزىلىشىغا تۈرتكە بولىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتىدا مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

(ئەدەبىياتلار بۆلۈمى 4 قىسىم ئالىنىدى ھەق)

ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش ھەققىدە ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىچىدە ئەڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەسەرلەر

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىسى ئەھمەت ئىمىن ئىسراپىل

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى ئەزەلدىن كېلىۋاتقان مۇھىم مەۋزۇلاردىن بىرى بولۇپ، ئۇ ئەسىرلەر بويى خەلقنىڭ ۋىجدانى ۋە ئەخلاقىي قىممەتلىرىنى ئىپادىلەپ كەلگەن. بۇ مەۋزۇ پەقەت بىر ئەسەردە ئەمەس، بەلكى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا يېتىپ كەلگەن ئەدەبىي ئەنئەنە سۈپىتىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە ئۆزىگە خاس شەكىلدە ئىپادىلىنىپ كەلگەن. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا قانداق شەكىلدە ئورۇن ئالغانلىقى، قانداق بەدىئىي ئىپادىلەرگە ئېرىشكەنلىكى ۋە قانداق ئەخلاقىي قىممەتكە ئىگە بولغانلىقى ھەققىدە چوڭقۇر توختالغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كۆپ قاتلاملىق مەزمۇنغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. بۇ مەۋزۇ بىر تەرەپتىن ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش، يەنە بىر تەرەپتىن ئەخلاقىي ۋىجدان ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش پەقەت سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي ھادىسە سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ئىنسان ۋىجدانىنىڭ ئەڭ ئىنچىكە ۋە ئەڭ چوڭقۇر ئىپادىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن. شۇڭا بۇ مەۋزۇ ئەدەبىياتنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە يېڭىدىن يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كەلگەن.

قەدىمكى دەۋرلەردە ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى كۆپرەك ئەپسانە ۋە رىۋايەتلەر ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن. مەسىلەن، ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا كەڭ تارقالغان بەزى رىۋايەتلەردە ئادالەتسىز پادىشاھقا قارشى كۈرەش قىلغان كىشىلەر ھەققىدە سۆزلىنىدۇ. بۇ رىۋايەتلەردە ئاددىي كىشىلەر ھاكىمىيەت ۋەكىلىگە قارشى ھەق ئۈچۈن ئاۋاز چىقارغان، ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ۋە ئاخىرى ئۆلۈمگە قەدەر ئۆز پىكىرىدىن يانمىغان سىمۋولار سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر كېيىنكى دەۋرلەردە يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەردە تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىشلىتىلگەن.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك يەنە بىر مۇھىم نۇقتا شۇكى، بۇ مەۋزۇ كۆپ ھالەتلەردە ئىنسان ۋىجدانى بىلەن ھاكىمىيەت ئوتتۇرىسىدىكى ماسلاشماسلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان. بەزى ئەسەرلەردە قەھرىمان ھاكىمىيەت ۋەكىللىرى تەرىپىدىن ئەيىبلىنىدۇ، قاماقخانىلارغا تاشلىنىدۇ ھەتتا ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ. لېكىن ئۇ ئۆز ۋىجدانى ئالدىدا ئەيىبسىز ھېسابلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ئەڭ ئېغىر باھا تەلەپ قىلىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ئىنسانلارنىڭ ۋىجدانىنى ئويغىتىدىغان ئەڭ كۈچلۈك ۋاسىتە بولۇپ قالىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىدى. بۇ دەۋردە ئەدەبىيات پەقەت ئەنئەنىۋى ئەخلاق ۋەكىللىرىلا ئەمەس، بەلكى زامانىۋى زىيالىيلار، ئىنقىلابچىلار ۋە جەمئىيەت ئىسلاھاتچىلىرىمۇ ئۆزلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلاندى. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ دەۋردىكى ئەسەرلەردە ھەق تىكلەش مەۋزۇسىنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك ئىجتىمائىي مەزمۇن كەسىپ قىلغانلىقىنى، يەنى ئادالەت، تەڭلىك ۋە ئەركىنلىك مەسىلىلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يەنە بىر يېڭىچە شەكىلدە ئىپادىلەنمەكتە. بۇ يەردە ئەدەبىيات پەقەت تارىخىي ۋەقەلەرنى ئەمەس، بەلكى بۈگۈنكى كۈندىكى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى، ئەخلاقىي تاللاشلارنى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلانغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ خىل ئۆزگىرىشنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىي تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن ئورتاق تەرەپلىرى ۋە ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى ئېنىقلىغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنىۋى ۋە زامانىۋى ئەدەبىيات ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئەنئەنىلەر قانداق قىلىپ زامانىۋىلاشتۇرۇلۇپ، يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كېلىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا زامانىۋى ئەدەبىيات قانداق قىلىپ ئەنئەنىۋى ئەخلاق قىممەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇپ، ئۇلارغا يېڭى مەزمۇن قوشۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەخلاقىي قىممەتلىرى، ئادالەت ھەققىدىكى قاراشلىرى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىگە قانداق مۇناسىۋەت قىلىدىغانلىقىنى تەتقىق قىلىپ، بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ مۇھىم تەرەپلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتى ھەققىدە توختالغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ يېڭىچە ئۇسۇل ۋە شەكىللەرگە ئېرىشىشى مۇمكىن، بۇ مەۋزۇ يەنە كۆپلىگەن يېڭى ئەسەرلەرنىڭ يېزىلىشىغا تۈرتكە بولىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتىدا مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

(ئەدەبىياتلار بۆلۈمى 4 قىسىم ئالىنىدى ھەق)

ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش ھەققىدە ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىچىدە ئەڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەسەرلەر

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىسى ئەھمەت ئىمىن ئىسراپىل

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى ئەزەلدىن كېلىۋاتقان مۇھىم مەۋزۇلاردىن بىرى بولۇپ، ئۇ ئەسىرلەر بويى خەلقنىڭ ۋىجدانى ۋە ئەخلاقىي قىممەتلىرىنى ئىپادىلەپ كەلگەن. بۇ مەۋزۇ پەقەت بىر ئەسەردە ئەمەس، بەلكى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا يېتىپ كەلگەن ئەدەبىي ئەنئەنە سۈپىتىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە ئۆزىگە خاس شەكىلدە ئىپادىلىنىپ كەلگەن. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا قانداق شەكىلدە ئورۇن ئالغانلىقى، قانداق بەدىئىي ئىپادىلەرگە ئېرىشكەنلىكى ۋە قانداق ئەخلاقىي قىممەتكە ئىگە بولغانلىقى ھەققىدە چوڭقۇر توختالغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ كۆپ قاتلاملىق مەزمۇنغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېيتىدۇ. بۇ مەۋزۇ بىر تەرەپتىن ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش، يەنە بىر تەرەپتىن ئەخلاقىي ۋىجدان ۋە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش پەقەت سىياسىي ياكى ئىجتىمائىي ھادىسە سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ئىنسان ۋىجدانىنىڭ ئەڭ ئىنچىكە ۋە ئەڭ چوڭقۇر ئىپادىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن. شۇڭا بۇ مەۋزۇ ئەدەبىياتنىڭ ھەر بىر دەۋرىدە يېڭىدىن يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كەلگەن.

قەدىمكى دەۋرلەردە ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى كۆپرەك ئەپسانە ۋە رىۋايەتلەر ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن. مەسىلەن، ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا كەڭ تارقالغان بەزى رىۋايەتلەردە ئادالەتسىز پادىشاھقا قارشى كۈرەش قىلغان كىشىلەر ھەققىدە سۆزلىنىدۇ. بۇ رىۋايەتلەردە ئاددىي كىشىلەر ھاكىمىيەت ۋەكىلىگە قارشى ھەق ئۈچۈن ئاۋاز چىقارغان، ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ۋە ئاخىرى ئۆلۈمگە قەدەر ئۆز پىكىرىدىن يانمىغان سىمۋولار سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر كېيىنكى دەۋرلەردە يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەردە تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىشلىتىلگەن.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك يەنە بىر مۇھىم نۇقتا شۇكى، بۇ مەۋزۇ كۆپ ھالەتلەردە ئىنسان ۋىجدانى بىلەن ھاكىمىيەت ئوتتۇرىسىدىكى ماسلاشماسلىق بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان. بەزى ئەسەرلەردە قەھرىمان ھاكىمىيەت ۋەكىللىرى تەرىپىدىن ئەيىبلىنىدۇ، قاماقخانىلارغا تاشلىنىدۇ ھەتتا ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ. لېكىن ئۇ ئۆز ۋىجدانى ئالدىدا ئەيىبسىز ھېسابلىنىدۇ. بۇ خىل تەسۋىرلەر ئادالەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ئەڭ ئېغىر باھا تەلەپ قىلىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئەمما ئۇ ئىنسانلارنىڭ ۋىجدانىنى ئويغىتىدىغان ئەڭ كۈچلۈك ۋاسىتە بولۇپ قالىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىدى. بۇ دەۋردە ئەدەبىيات پەقەت ئەنئەنىۋى ئەخلاق ۋەكىللىرىلا ئەمەس، بەلكى زامانىۋى زىيالىيلار، ئىنقىلابچىلار ۋە جەمئىيەت ئىسلاھاتچىلىرىمۇ ئۆزلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلاندى. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ دەۋردىكى ئەسەرلەردە ھەق تىكلەش مەۋزۇسىنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك ئىجتىمائىي مەزمۇن كەسىپ قىلغانلىقىنى، يەنى ئادالەت، تەڭلىك ۋە ئەركىنلىك مەسىلىلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسى يەنە بىر يېڭىچە شەكىلدە ئىپادىلەنمەكتە. بۇ يەردە ئەدەبىيات پەقەت تارىخىي ۋەقەلەرنى ئەمەس، بەلكى بۈگۈنكى كۈندىكى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى، ئەخلاقىي تاللاشلارنى ۋە ۋىجدان مەسىلىلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مۇھىم ۋاسىتىگە ئايلانغان. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ خىل ئۆزگىرىشنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى زامان ئەدەبىي تەرەققىياتىغا ماسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئەدەبىياتى بىلەن ئورتاق تەرەپلىرى ۋە ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى ئېنىقلىغان.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئەنئەنىۋى ۋە زامانىۋى ئەدەبىيات ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئەدەبىي ئەنئەنىلەر قانداق قىلىپ زامانىۋىلاشتۇرۇلۇپ، يېڭىچە مەزمۇن بىلەن بېيىپ كېلىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا زامانىۋى ئەدەبىيات قانداق قىلىپ ئەنئەنىۋى ئەخلاق قىممەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇپ، ئۇلارغا يېڭى مەزمۇن قوشۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىدۇ.

ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى يەنە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھەق تىكلەش ۋە ھەق ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش مەۋزۇسىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ. ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرى بۇ مەۋزۇ سەۋەبلىك ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەخلاقىي قىممەتلىرى، ئادالەت ھەققىدىكى قاراشلىرى ۋە ۋىجدان مەسىلىلى